

Học Và Hiểu Thăng Nghĩa

Nhiên Hòa

Theo tôi, có vài điểm cần lưu ý trên con đường tiếp cận và tìm hiểu tư tưởng Lý Đông A (LĐA).

1/ Quan điểm của LĐA về **tri và hành** được thể hiện qua thuật ngữ riêng của Ông. Đó là "tri hành đồng tiến" (không phải đồng nhất). "Tri hành hợp nhất" là quan điểm của Vương Dương Minh. Nên đặc biệt chú ý và thường xuyên suy ngẫm về sự khác biệt rất quan trọng và căn bản giữa 2 khái niệm "hợp nhất" (hay đồng nhất) với "đồng tiến" trong quan hệ tri-hành.

Nói tri hành "hợp nhất" là nói đến sự kiện hay thực trạng ĐÃ xảy ra trong quan hệ tri-hành. Còn nói "đồng tiến" là nói đến tình trạng ĐANG, VẪN và/hay LUÔN LUÔN xảy ra trong quan hệ tri-hành. Nó nói lên cái tính chất thường xuyên, sinh động, qua lại, hỗ tương tác động giữa tri và hành. Nói đơn giản (như chính LĐA đã viết) "Biết đến đâu Làm đến đó, Làm đến đâu Biết thêm đến đó", "bờ Biết đến đâu bờ Sống đến đó...". Tri tiến được 1 bước thì Hành tiến thêm được 1 bước; Hành tiến thêm 1 bước thì Tri thêm nữa, cứ thế cả hai "đồng tiến". Đây là một quan điểm quan trọng khi vận dụng được vào giáo dục, công việc, quản lý, giao tiếp xã hội... giúp ta luôn bám sát "thực tại sinh mệnh" cả lúc tri lẫn lúc hành. Cuộc sống và công việc luôn sinh động, không ngừng rộng mở (vivid, flexible and open).

2/ Tư tưởng nói chung và tư tưởng LĐA nói riêng là "đại biểu", là phản ảnh của "thực tại sinh mệnh" nên điều trước tiên, để vào được, tiếp cận được Thăng nghĩa một cách sinh động, không chỉ máy móc, hình thức (LĐA gọi là "bình diện" để so sánh với hiểu thực tại một cách "lập thể" - hai từ của họa kiến trúc), theo tôi là "hiểu" (tri) được "thực tại sinh mệnh", nhưng để "tri" được thực tại sinh mệnh, phải luôn bám sát (hành) thực tại sinh mệnh, luôn "refer" đến, "trở về lại" thực tại sinh mệnh trong quá trình tri và hành. Một cách tiếp cận Thăng Nghĩa LĐA mà tôi thấy rất hữu hiệu là, hãy "quên" LĐA đi, hãy phân tích "thực tại sinh mệnh" như là thực tại sinh mệnh, không cần "mượn" sự phân tích của LĐA vội. Và xin nhấn mạnh chữ và khái niệm "sinh mệnh" khi nói đến thực tại. Thực tại sinh mệnh chứ không phải thực tại nói chung, trừu tượng, chỉ có trong tư tưởng (cần đọc kỹ tài liệu *Sinh Mệnh Tâm Lý* tức Đạo Lý Học để hiểu về sinh mệnh).

Trong thực tế đời sống con người, mọi thực tại đều liên hệ đến thực tại sinh mệnh. Và khi phân tích thực tại sinh mệnh, hay đúng hơn khi phân tích bất cứ sự kiện (events), hiện hữu (being, etre..) nào đều thấy có các khía cạnh của thực tại sinh mệnh đa dạng, sinh động, luôn biến chuyển và luôn gắn quện với con người và đời sống con người, qua thời gian (trước, trong, sau) và trong không gian (đây, đó, kia), dù đó là Tự Nhiên (Nature) (tự nhiên ngoài thiên nhiên, trong con người, trong xã hội), Xã Hội hay chính Con Người.

Chỉ cần suy ngẫm đi suy ngẫm lại cái thực tại sinh mệnh tròn đầy (viên mãn) và sinh động này, ngay trong lúc sống và làm việc, trong quan hệ tương tác, đối lập thống nhất, hỗ tương nguyên nhân giữa tri và hành, là đã tự mình khám phá ra được những điều căn bản mà LĐA đã khám phá ra. Và như thế khi đọc đến hay nhớ lại những gì LĐA đã viết, thì thấy ông ấy chỉ giúp ta hệ thống hóa những khám phá đó mà thôi.

3/ Hy vọng nếu "vào" LĐA bằng con đường như trình bày trong 2 điểm trên đây sẽ giúp tự giải quyết được cái vấn nạn (dilemma) về phương pháp. Vấn tắt là phải vừa học hỏi, vừa triển khai, không thể học xong rồi mới triển khai, mà không thể triển khai mà không học. Thực tại sinh mệnh là như thế. Nó luôn "động" và biến đổi nhưng vẫn tồn tại. Nó luôn "hỗ tương nguyên nhân" và "tự kỷ nguyên nhân" cùng một lúc và ngay ở đây (đồng thời và ở đây). Nó không đứng yên để ta "học" (tri) xong rồi mới đi (như ta thường làm thế trong óc ta), do đó không thể "tri" hoàn toàn "nó" ngay một lần (thời gian) và một lúc (không gian). Cái thực tại, cái "truth" mà ta "biết" bây giờ, ở đây, có thể đã khác ít nhiều hoặc hoàn toàn rồi, vào lúc khác và ở nơi khác.

Câu hỏi tiếp theo về phương pháp do đó sẽ là, nếu vậy không có "The Truth", Thực tại (viết hoa) sao? Chỉ có những "truths", những "thực tại" (tương đối, thay đổi, tùy) thôi sao? Hỏi để tìm câu trả lời, cũng ngay trong thực tại sinh mệnh, và trong những tiền đề, và những "phạm trù tư tưởng" mà LĐA đã rút ra được từ thực tại sinh mệnh để định hình, định tính, định danh và định vị được đâu là, cái gì là, tương đối và tuyệt đối. Tuyệt đối ở đâu và tương đối ở đâu? Có tuyệt đối không? nếu có thì ở đâu, lấy gì để nhận ra nó?

Đây là những câu hỏi "triết học sinh mệnh", không phải triết học thuần lý, duy lý, duy ý chí, trừu tượng, trong đầu óc, dù suy nghĩ thì phải dùng đầu óc. Và để trả lời, hay trên đường đi tìm câu trả lời (trước khi nói đến và hiểu

được cách trả lời của LĐA) thì cần hỏi và trả lời câu hỏi: cái gì làm cho thực tại sinh mệnh là thực tại sinh mệnh để chúng ta có thể "nghĩ" về nó (tri), "sống" (hành) với nó và trong nó cùng một lúc? Cái gì bền vững khiến nó vẫn là nó để ta có thể nhận ra, suy nghĩ và sống với nó? Tuyệt đối ở đó chẳng? nếu đúng, đó là gì?

Hãy suy nghĩ và sống với những câu hỏi như thế và thử tìm cách trả lời đi. Rồi đối chiếu với hệ tư tưởng LĐA xem ông ta trả lời hay gợi ý cho chúng ta trả lời thế nào. Tuyệt đối đâu và tương đối đâu, là một trong những điểm khám phá độc đáo và căn bản của LĐA mà khi "nắm được" (theo nguyên tắc "tri hành đồng tiến") thì tư tưởng ổn định mà vẫn luôn mở rộng không ngừng (sinh, tồn, tục, nối, tiến, hóa đến vô cùng, "tiến hóa hướng thượng" - expansable unlimitedly), vì vừa thấy thực tại sinh mệnh trong cái còn tồn tại thường hằng (tuyệt đối), vừa thấy nó tồn tại trong tiến hóa luôn rộng mở thường xuyên không ngừng (tương đối).

"Đụng" vào LĐA nói hoài không hết vì thực tại sinh mệnh luôn sinh động và "nối, tiến, hóa đến vô cùng". Vài hàng gợi ý, hy vọng giúp mọi người thêm hứng khởi để "vào" LĐA dù phải nhúc nhếch đầu nhiều. LĐA rất đơn giản khi hiểu rồi (như mọi chân lý) nhưng rất nhúc nhếch đầu để hiểu được, vì tác giả dùng nhiều từ mới (như mọi lý thuyết mới), lại viết rất cô đọng, xúc tích, không có thời gian và điều kiện để khai triển. Khai triển là nhiệm vụ của thế hệ đi sau, của chúng ta. Mài dũa cho viên kim cương sáng ra để mọi người đều thấy đó chính là nhiệm vụ của chúng ta. Nhưng trước hết phải thấy (hiểu) và tin rằng đây là viên kim cương vô giá của dân tộc và nhân loại.

Nhiên Hòa

(1.1.2010)